

ПОЛИТИЧЕСКИЙ ТЕРРОРИЗМ КАК ИНДИКАТОР ДЕФОРМИРОВАННОГО ПРАВОСОЗНАНИЯ

Калиновский Ю. Ю., Кальницкий Е. А.

Рассматривается политический терроризм как индикатор деформации правосознания, акцентируется внимание на особенностях способа мышления и мотивационных механизмах носителей такого типа мировосприятия. Доказывается, что деформация правосознания возникает на основе не только индивидуальных психологических установок, но и тоталитарных идеологий, религиозных культов, где в разных формах заложены ксенофобские идеи, на почве которых возникают религиозные и политические деструктивные культы как деформированные системы мировоззрения и мировосприятия.

Ключевые слова: политический терроризм, деформация правосознания.

POLITICAL TERRORISM AS INDICATOR OF THE DEFORMED SENSE OF JUSTICE

Kalinovskiy Y. Y., Kal'nitskiy E. A.

Political terrorism as indicator of deformation of sense of justice is examined, attention on the features of way of thinking is accented and motivational mechanisms of transmitters of such type of perception of the world. It will be that deformation of sense of justice arises up not only on the basis of the individual psychological settings but also on soil of totalitarian ideologies, religious cults, which the ксенофобські ideas on soil of which there are religious and political destructive cults as deformed systems of world view and perception of the world stopped up in different forms are in.

Key words: political terrorism, deformation of sense of justice.

УДК 130. 2:128:141. 32

О. М. Городиська, кандидат філософських наук, доцент

ПРОБЛЕМА ФІЛОСОФСЬКОГО ОСМИСЛЕННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОГО БУТТЯ У СУЧАСНІЙ КУЛЬТУРІ

Розглянуто можливість філософського осмислення проблеми індивідуального буття людини на сучасному етапі розвитку культури. Виявлено деякі варіанти розуміння людської екзистенції, а також визначено та порівняно певні стратегії побудови людиною свого буття, його осмислення та перспектив. Особливу увагу звернено на екзистенцію «ненормального» та можливості її розуміння.

Ключові слова: екзистенція, план іманенції, міф, сучасна культура, приватне філософування.

Актуальність проблеми. Сьогодні не існує магістральної лінії у філософії, не існує визначеності у напрямках і школах, а приватне філософування втратило звичний для класичного розуміння теоретичний, концептуальний, науковоподібний характер. Діагностувати наші актуальні становлення є справою філософії, й філософ завжди виступав як винахідник нових іманентних способів буття. Для філософії винайти новий спосіб буття означає створити концепт, який повноцінно осмислював би його. Певною мірою мислити власне й означає бути, існувати, проте через тривалу історію розвитку європейської філософської думки, після спроб раціонально й ірраціонально осмислити буття людини ми одержали багато концептів, але не розуміємо, де їх розташувати, бо ми втратили план іманенції [1, с. 132]. Можливо, у цьому не було ніякої трагедії, але індивідуальне буття є абсолютним планом іманенції, виявом безкінечності тут і зараз, яке може не містити у собі нічого раціонального. Саме через це питання про пошук індивідуальних стратегій філософського осмислення індивідуального буття є актуальним.

Не можна сказати, що подібному питанню не присвячено досить цікаві роботи, проте в них висвітлюються лише окремі поняття, підходи. Із їх авторів можна назвати Ж. Дельоза, Ф. Гваттарі (поняття «план іманенції»), дослідників сучасного соціокультурного середовища (М. Фуко, Ж. Багай, Ж.-Ф. Ліотар, М. Бланшо), а також філософів-екзистенціалістів, серед яких треба згадати представників екзистенційного напрямку в психоаналітичній традиції, оскільки у нашій роботі особливу увагу приділено екзистенції «ненормальній», як її розуміли Л. Бінсвангер та Р. Ленг. Антропологічний аспект цього питання розглядався у роботах О. М. Фрейденберг, Ю. В. Чернявської, О. О. Власової та ін. Однак говорити про усталену традицію у визначеному питанні не доводиться.

Метою цього дослідження є пошук оптимальних варіантів філософського осмислення, визначення плану іманенції, який для кожної людини фактично є її екзистенцією. Саме до поняття «план іманенції» хочеться звернутися уперше. План іманенції є не просто основою філософського осмислення, він є основою індивідуального буття, його екзистенційним джерелом. Його неможливо співвіднести ні з чим, лише із безкінечним рухом, з якого й складається будь-який спосіб думки. У полі іманенції усе охоплено цим рухом, тому не залишається місця ні для суб'єкта, ні для об'єкта, бо сам горизонт думки знаходиться у русі. Такий спосіб думки є близьким до міфологічного типу мислення, а поле іманенції дуже нагадує феномен хаосу. Саме тому поки ми перебуваємо у полі іманенції, ми фактично є присутніми у царині передфілософського осягнення буття, при максимальному наближенні до таких явищ, як марення, патологічні процеси, езотеричні досвіди, сп'яніння, трансгресії [1, с. 57]. На перший погляд, таке розуміння поля іманенції не має нічого спільного із філософією, проте таке нефілософське розташовано у самому серці філософії, глибше за неї воно пов'язано із людською екзистенцією, причиною будь-якого осмислення.

На нашу думку, аналогія із міфологічним типом мислення дуже добре розкриває особливості сучасної культурної ситуації взагалі, тому доцільно розглянути питання про характер сучасної екзистенції докладніше. Екзистенція людини тісно пов'язана із розумінням своїх можливостей та меж, однак сучасна культура нівелює більшість орієнтирів, культурних кордонів, і це не може не вести до ускладнення процесу самоідентифікації людини. Саме в цьому і полягає найсуттєвіший момент збігу екзистенції людини сучасної та екзистенції людини міфу. Увесь світ, що бачила людина традиції (міфу), був штучним, створеним наново свідомістю цієї людини як абсолютно самотійне буття. При цьому те, що зазвичай вважається дійсністю, ігнорується, і це природно призводить до існування, так би мовити, двох буттєвих просторів, паралельних та, як правило, ворожих один одному. Мислення людини, яка живе у подібній ситуації, характеризується відсутністю звичного причинно-наслідкового ряду та симбіозом минулого із теперішнім [2, с. 23]. Подібність та безкінечна низка образів, символів, уявлень, а також смислів зумовлюють зовнішньо поверхневий характер такої екзистенції й одночасно роблять її схожою із екзистенцією сучасної людини. Власні смислові горизонти втрачаються, бо втрачають усякий сенс, — надто багато варіантів пропонується сучасною культурою, отже, виробляти свою систему смислів немає необхідності.

Та це поверхове враження. Внутрішні потреби людини не завжди можуть бути реалізовані саме через відсутність у неї того стрижня, який можна позначити як план іманенції. За безкінечною низкою зовнішніх образів виявляється порожнеча, яка ні на чому не базується, і людина, як ширмою, відгороджується ними від буття, що, як і для людини міфу, є надто ворожим та болісним, хоча й з інших причин. Людина традиції не мала змоги обживати реальність у чистому вигляді, оскільки не могла повноцінно її пізнавати, отже, дійсність була принципово чужою для неї. Сучасна людина надто занурена у світ інформації, хоча й не завжди достовірної, але наукоподібної і такої, що претендує на об'єктивність та універсальність. І це змушує людину фактично знову відтворювати власний, штучний світ уявлень із того, що пропонується ззовні, конструювати неоміфологічний простір життя, аби заховати свій внутрішній беззахисний світ від реальності, що стала надто нав'язливою.

Тут буде доречним згадати ще одну екзистенцію, яка поміж уже названих виглядає проваллям і плану іманенції, і звичної системи концептів, що захопили західну раціональність. Йдеться про екзистенцію «ненормальної» людини, тобто такої, що не підлягає певним законам раціональності, «нормальності». При розгляді питання про осмислення людиною свого буття проблема співвідношення «норми» та «ненормального» завжди залишиться і принциповою, і болісною, оскільки її не можна остаточно розв'язати. Як зазначав

Фуко, розум може конституювати себе тільки через протиставлення до нерозуму, а отже, усього, що не є раціональним. Вважається, що «нормальна» людина шукає впорядкованості, вона впевнена у своїй цілісності, для неї не існує загрози втратити власну самоідентичність. Людина із психічною аномалією, навпаки, завжди ризикує бути зрозумілою, розпорошеною, втратити свою слабку самість (а можливо, ніколи її не набути). Той, кого ми визнаємо ненормальним, є індивідом, який завжди піддає сумніву свою ідентичність та автономію, бо така людина створює свій приватний інтрасвіт, слабо структурований, унаслідок чого вона постійно перебуває у стані відчаю та саморуйнування [3, с. 41–58]. Проте «ненормальність» не слід розглядати як просту медичну патологію: це певна модифікація фундаментальної екзистенційної структури, «метаморфоза цього буття-у-світі» [4, с. 103].

Вивчення такої екзистенції не видається недоречним, оскільки у сучасному світі, коли людина стала продуктом біовлади, саме аномалії стають одним із варіантів реалізації людиною своєї екзистенції. Власне, йдеться про реалізацію людської свободи, про вихід за межі звичайного та «нормального», де можна виявити порожнечу (чистоту), яку заступає суспільний примус. Саме у цій царині чистоти лише й може по-людськи жити людина, тобто повною мірою реалізовувати свою свободу. Дивним чином така екзистенція, що природно ототожнюється із чимось граничним, перетворюється на межу, постає й як остаточне визначення культурного горизонту, хоча сама особистість при цьому втрачається. Така гранична постать, або образ, приречена поєднувати план іманенції та систему концептів, але через обов'язкову втрату себе, своєї ідентичності. Таку функцію й досі виконує «ненормальна» екзистенція.

Простір протокультури, тобто традиції (міфу), де раціональне мислення не було домінуючим і де розум, суб'єкт ще не перетворилися на об'єкт інтересу, був значною мірою придушений численними спробами людини впорядкувати своє життя за розумними принципами, на розумній основі. Саме це призвело, врешті-решт, до руйнування того первинного плану іманенції, який був умовою існування не тільки раціонального мислення, а й культури взагалі. План іманенції тут слід розуміти як чисту актуальність становлення, як вияв безкінечності тут і зараз. З часом чисте становлення перетворилося на мислення, і план іманенції було втрачено. Однак у межах культури саме екзистенція «ненормального» індивіда, яка принципово збігається із межею, є тим, що позначає можливість плану іманенції, оскільки така екзистенція завжди приречена на розпорошення, вона є чистим становленням чимось іншим.

Подібні явища, ще не визначені як аномальні, існували в кожній міфологічній традиції, й кілька з них можуть досить переконливо продемонструвати значення такої екзистенції-межі, істоти-межі для певної культури.

Один із найбільш яскравих образів серед європейських традицій — Протей. Ця істота є принципово невизначеною, вона здатна прийняти будь-яке

обличчя, будь-яку форму, тобто перетворитися на будь-що. Це істота, що «всюди проникає, всюди суне свій ніс» [5, с. 333]. Протей є істотою граничною, маргінальною, яка навіть ніколи не дізнається, ким вона була насправді. Та Протею це й непотрібно, оскільки його властивості дають йому можливість всюдиприсутності і безкінечного перетворення на щось інше. Це його призначення.

Пізніше в європейських традиціях виникає більш чіткий образ, що приймає частку межі, позначає край поля іманенції — постать людини-звіра. У міфі людина-звір (після звіра-тотема) постає перш за все як мисливець. Він повинен був забезпечувати виживання певної спільноти, та задля цього контакт мисливця із диким життям мав бути дуже щільним, і це надто наближало його до існування на межі небуття, тобто неосвоєного простору. У критській культурі сформувався образ хтонічного мисливця Загрея, кривавого демона полювання та ловця людських душ. Саме його ім'я значить «Великий мисливець», «Великий ловчий» [6, с. 143]. Він був прообразом Діоніса, теж славетного мисливця, проте сповнення людини цим божеством могло привести як до благодаті, так і до будь-яких аномалій, наприклад, кінантропії та лікантропії, які пізніше було визнані хворобливими маніями [7, с. 322]. З часом, уже починаючи з раннього Середньовіччя, з'являються воїни-звірі, які також забезпечували виживання общини, підтримували порядок. Однак вони викликали презирство, їх лякалися, хоча й визнавали необхідність їх існування. Кельтська та германська традиції перетворили давнього мисливця на воїна-звіра, який став утіленням звіриного єства. Для них сам звір є наставником, перемога над ним є ритуалом передавання могутності, коли переможений звір не вмирав, а втілювався у своєму вбивці. У битві такі воїни були непереможні, бо їх відрізняли невтомність та невразливість [8, с. 112–113]. Воїни-звірі забезпечували світовий порядок, та при цьому з нього виключалися, тобто підлягали деперсоніфікації, втраті своєї ідентичності.

З часом, переважно через посилення християнської ідеології, людина-звір (воїн) поступово одержує негативне значення, на ньому виникає тавро чужинця, небезпечної істоти. З XI ст. навіть у скандинавських джерелах поняття «берсерк» та «вікінг» (вигнанець) одержують лише негативну оцінку [8, с. 122]. Звідси починається забуття людини-звіра, хоча, як не дивно, вона ніколи не зникла і, мабуть, не зникне із свідомості європейської людини. Цікаво, але з того часу екзистенція такої людини-звіра нібито проникає до свідомості кожної людини, приймає дивні форми, по-різному виявляється. Цей образ теж підпав під згубний вплив раціоналізації, й найбільш рельєфно це можна побачити вже в літературній традиції Європи. Таке поглинання людини звіром відтворено в романі Еміля Золя «Людина-звір», в якому нова людина, захоплена зненацька власними афектами, перетворюється на чудовисько,

незрозуміло побудовану тварину, чисто звірине начало, в якому знищено усе людське. Голос звіра не переборює людський, просто сама людина перестає існувати. Після специфічного оброблення прогресом та раціоналізацією екзистенція людини-звіра надійно оселяється в серцях, фантазіях людини, проникає дивною суперечністю до людських прагнень, які поєднують бажання та вбивство, жорстокість та бажання страждань, панування та низькопоклонство, ображення та приниження [9, с. 360]. Золя дуже переконливо зобразив бунт людини-звіра, показав увесь трагізм «нової» людини, яка отруїлася собою, втративши надію на звільнення.

Подібних образів, які позначали б існування плану іманенції, досить багато, проте сучасна людина будь-які з них може сприймати лише поверхово, як зовнішню форму, без притаманного їм змісту. Це зумовлено тим, що у спробі охопити чи засвоїти чистий план іманенції людина буде змушена зануритися до глибин буття та основ культури, але це може справити згубний вплив на особистість. До того ж у сучасній культурі набагато зручніше використовувати вже створені кліше, а не намагатися перетворити власне буття на процес безперервного становлення, створення нових смислів, процес приватного філософування, яке завжди повинно починатися з проживання власної екзистенції.

Виникає враження, що філософія взагалі не здатна на теперішньому етапі охопити, осмислити індивідуальне людське буття. Однак для цього кожна людина повинна стати сама собі філософом, бо тільки так може відбутися поєднання власної екзистенції людини та тих концептів, які, наповнюючи це поле іманенції, відтворюють на понятійному рівні результати осмислення людиною свого буття.

Філософія завжди витікає із деякої інтуїції, яка просто розгортається у концептах. Інтуїція саме є глибинним, цілісним способом осягнення буття, а план іманенції існує як поле руху інтуїції. За таких обставин важко зрозуміти, що план іманенції можна було б уявити інакше, ніж таким, що завжди передбачає дещо нефілософське. Він є принципово незбагненим навіть найбільш загальними розумовими методами, тому цілком зрозумілим є перехід до приватного філософування як до єдиного можливого шляху адекватного осмислення буття. Проте приватне філософування кожного разу по-новому осмислює проблему актуального становлення, створюючи єдину можливу в кожному окремому випадку життєву стратегію.

Висновки. Приватне філософування є не просто виразом сучасної культурної ситуації, тільки воно здатне повною мірою розкрити план іманенції, а це означає відкриття нових культурних і життєвих горизонтів. При цьому найважливішим є не втратити відчуття самого становлення, яке є не історичним, а подієвим, тобто унікальним. Певною мірою буття окремої людини, буття як становлення співвідноситься із ніцшеанським розумінням неісторичного, яке є подібним до туману, що охоплює усе навкруги: тільки у ньому

можливе зародження життя, і якщо цей туман розпорошиться, життя може увратися [10, с. 164]. Цей образ дуже добре висвітлює сутність плану іманенції: він є чистою потенцією, яка, навіть за умови сильних інтуїтивних посилів, далеко не завжди піддається концептуальному розумінню. Тобто йдеться про те, що філософське осмислення індивідуального буття остаточно зводиться до приватного філософування, яке може набути будь-яких форм, навіть перетворитися на втілення, становлення, на чистий процес.

ЛІТЕРАТУРА

1. Делез Ж. Что такое философия? : пер. с франц. / Жиль Делез, Феликс Гваттари. — М. : Ин-т exper. социологии ; СПб. : Алетейя, 1998.
2. Фрейденберг О. М. Введение в теорию античного фольклора. Лекции // Фрейденберг О. М. Миф и литература древности / О. М. Фрейденберг. — М., 1978. — С. 7–169.
3. Лейнг Р. Д. Разделенное «Я» : пер. с англ. / Р. Д. Лейнг. — К. : Гос. б-ка Украины для юношества, 1995.
4. Бинсвангер Л. Бытие-В-мире. Избранные статьи : пер. с нем Е. Сурпина / Л. Бинсвангер. — М. : КСП+ ; СПб. : Ювента, 1999.
5. Делез Ж. Симулякр и античная философия / Жиль Делез // Делез, Ж. Логика смысла. Фуко М. *Theatrum philisophicum* : пер. с франц. — М. ; Екатеринбург, 1998. — С. 329–365.
6. Лосев А. Ф. Античная мифология: в ее историческом развитии / А. Ф. Лосев. — М. : Гос. уч.-пед. изд-во Мин-ва просвещения РСФСР, 1957.
7. Иванов В. И. Эллинская религия страдающего бога / В. И. Иванов // Эсхил. Трагедии. — М., 1989. — С. 307–350.
8. Кардини Ф. Истоки средневекового рыцарства : пер. с итал. / Ф. Кардини. — М. : Прогресс, 1987.
9. Фуко М. История безумия в классическую эпоху : пер. с франц. И. К. Стаф / М. Фуко. — СПб. : Унив. книга, 1997.
10. Ницше Ф. О пользе и вреде истории для жизни : пер. с нем. / Ф. Ницше // Соч. : в 2 т. — М., 1996. — Т. 1. — С. 158–230.

ПРОБЛЕМА ФИЛОСОФСКОГО ОСМЫСЛЕНИЯ ИНДИВИДУАЛЬНОГО БЫТИЯ В СОВРЕМЕННОЙ КУЛЬТУРЕ

Городыская О. Н.

Рассмотрена возможность философского осмысления проблемы индивидуального бытия человека на современном этапе развития культуры. Выявлены некоторые варианты человеческой экзистенции, а также определены и сравнены некоторые стратегии построения человеком своего бытия, его осмысления и перспектив. Особенное внимание обращено на экзистенции «ненормального» и возможности ее понимания.

Ключевые слова: экзистенция, план имманенции, миф, современная культура, частное философствование.

THE INDIVIDUAL BEING PHILOSOPHICAL COMPREHENSION PROBLEM
IN MODERN CULTURE

Gorodiskaya O. N.

The individual being philosophical comprehension problem at the modern stage of culture development was considered in the article. Some types of human existence were revealed, and some strategies of human being building, its understanding and perspectives were defined and compared. Special attention was paid to the "abnormal" existence and to the possibilities of its understanding.

Key words: existence, immanence plan, myth, modern culture, private philosophising.

УДК 1: (13+130.2+130.3)

Л. М. Сідак, кандидат філософських наук, доцент

МОРАЛЬНА ДЕГРАДАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ ЯК ОСНОВА
КОНФЛІКТНОСТІ В СУЧАСНОМУ СВІТІ

Розглянуто природу впливу егоїзму та утилітаризму на суспільні відносини та їх місце у виникненні конфліктів. Егоїзм та утилітаризм осмислено як чинники формування суб'єктивної сторони конфліктів, їх духовна основа, розглянуто як ознаку моральної деградації особистості. Зроблено висновок про те, що конфліктність ґрунтується на духовній ницості як джерелі різноспрямованих суб'єктивних інтенцій та готовності діяти в умовах конфронтації. Отже, конфліктність є виявом кризи саморозвитку особистості.

Ключові слова: саморозвиток особистості, егоїзм, утилітаризм, конфліктність, глобалізація, локалізація.

Актуальність проблеми. Економічна криза, що охопила увесь світ, повернула увагу до кризових явищ як феномену, зокрема до проблем, які ці явища репрезентують, і до їх глибинних причин. Історія свідчить, що двом світовим війнам передували масштабні економічні кризи. Це дає можливість припустити, що у світі все тісно пов'язано, що різні кризові явища можуть бути лише окремими виявами одного деградаційного процесу і мати спільний знаменник. Найбільш ймовірно, що ним є недосконалість духовного життя людей, яка виявляється у моральній деградації, невмінні любити, пізнати Істину. Отже, є підстави припустити, що глобальні проблеми сучасності, зокрема проблема конфліктності і воєн, кореняться у кризі духовній, насамперед моральній, та кризі саморозвитку особистості, які є спустошливими для усього буття — індивідуального, сімейного, соціального, економічного, по-